

DISCUSSIONOTA

Drs. L.J. Locht

De opzet van het onderzoek naar toekomstige
prijzen als onderdeel van het onderzoek in de Veenkoloniën

Het vraagstuk van de prijzen is als volgt te onderscheiden:

1. De prijsverhoudingen van de agrarische produkten onderling
2. De prijsverhouding van de produktiefactoren onderling
3. De prijsverhouding van de agrarische produkten ten opzichte van de produkten van andere sectoren - industrie en diensten - en ten opzichte van de produktiefactoren als geheel.

In principe tenslotte nog het prijsniveau als zodanig; in dit kader wordt hiervan echter geen invloed verwacht.

Elk van deze problemen is hieronder aan de orde gesteld. In het algemeen geldt dat uitsluitend op de lange termijn-ontwikkeling moet worden gelet, dit immers vloeit voort uit de aard van de landinrichtingsproblematiek. Het lange termijn-gezichtspunt vormt een ingrijpend verschil met de meer gangbare vorm van marktonderzoek. In dit lange termijn-aspect ligt wellicht ook een specifiek gezichtspunt van, en een eigen terrein voor, het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding.

1. De agrarische produkten onderling

Gegevens worden verzameld over de huidige prijzen van de verschillende produkten in de belangrijkste Europese landen. Getracht wordt om aan de literatuur een inzicht te ontleen in de toekomstige vraagontwikkeling. Voor de fabrieksaardappel wordt getracht min of meer zelfstandig tot een inzicht in de vraagontwikkeling te komen.

Het is de bedoeling om hiervan uitgaande in een beschouwing per produkt na te gaan of er reden is om met een gewijzigde prijsverhouding rekening te houden. De beschouwing zal vooral kwalitatief van aard zijn en weinig pretentius. De redenen hiervoor zijn hierna onder a en b genoemd. *)

Ook zullen gegevens worden verzameld over de prijsontwikkeling van de betrokken produkten in het verleden. Mogelijk zullen deze echter alleen worden gebruikt om de geformuleerde verwachting tegen een historische achtergrond te plaatsen.

De redenen voor de vooral kwalitatieve en de vrij beperkte opzet, zijn de volgende:

a. Op de lange termijn gezien zijn het veeleer de structurele veranderingen die de doorslag geven dan de normale trendbeweging.

Deze structurele veranderingen lenen zich niet voor een kwantitatieve benadering. Met extrapolaties op grond van historische reeksen wordt daarom een schijn exactheid bereikt.

b. Het lijkt waarschijnlijk dat voor dit gebied de uitkomst van het onderzoek naar de prijsverhouding van de produkten geen betekenis heeft voor de landinrichting als zodanig (**). De relatieve prijzen vormen dan niet zo veel meer dan een hulpmiddel voor onderdelen voor het onderzoek, i.c. vooral voor de lineaire programmeringsmodellen.

*) In bijlage 1 is hiervan een - nog min of meer hypothetisch gesteld - voorbeeld gegeven

***) Toegelicht in de bijlage 2

2. De produktiefactoren onderling

Zoals reeds gezegd wordt verwacht dat een belangrijke invloed uitgaat van de prijsverhouding van de produktiefactoren, i.c. de verhouding van arbeid, kapitaal en grond. Voor de arbeid en de grond - en wellicht ook voor kapitaal - valt deze markt uiteen in regionale onderdelen omdat de mobiliteit van deze produktiefactoren onvolkomen is.

2.1 Ten opzichte van de nationale verhoudingen van arbeid en kapitaal is eigen onderzoek niet op zijn plaats. Hierover worden door anderen echter uitspraken gedaan, bijvoorbeeld door het Centraal Planbureau; in overleg kunnen deze worden afgestemd op de behoeften van ons onderzoek.

Een bijzonder aspect is de vraag welk jaar als maatgevend moet worden genomen. Richt men zich op de jaren omstreeks 1980 dan moet men ervan uitgaan dat arbeid 3 x zo duur is als in 1950 en kapitaal bijvoorbeeld gelijk aan 1950. Op dezelfde basis zou arbeid in het jaar 2000 echter 7 x zo duur zijn (1990: $4\frac{1}{2}$). Om deze vraag te beantwoorden is het in principe nodig om plannen af te wegen met verschillen in kosten voor verschillen in economische levensduur. Het marktonderzoek dient daarvoor de gehele trend van de kostenverhoudingen op te leveren.

2.2 Wellicht spelen de nationale prijsverhoudingen van de produktiefactoren toch niet die grote rol die men ervan zou verwachten, maar is veelmeer de absolute omvang van het regionale arbeidsaanbod van belang. Voorzover deze arbeid in grotere omvang aanwezig is dan op grond van de prijsverhouding zou moeten worden verwacht, worden bouwplan en mechanisatiegraad hieraan aangepast. Bij de huidige maatschappelijke organisatie betekent dit dat de arbeid lager wordt gewaardeerd. Voorzover deze aanpassing tot aanmerkelijk lagere inkomens zou leiden moet men verwachten dat door bescherming of subsidie gecorrigeerd wordt en een nadere aanpassing zal optreden.

Het vraagstuk van het regionale arbeidsaanbod is onderwerp van een afzonderlijke studie.

Van regionale verschillen in kapitaal wordt gemeend te kunnen afzien, gezien het feit dat alleen de lange termijn-ontwikkeling aan de orde is.

De prijs van de produktiefactor grond moet in dit kader als een afgeleide worden gezien, waarop dus hier niet behoeft te worden ingegaan.

3. De agrarische produkten vv de andere produkten en de produktiefactoren

In principe is deze kwestie van groot belang omdat zij onmisbaar is bij de beantwoording van de vraag bij welke mate van extensivering een rendabele landbouw mogelijk is, waaronder de voortzetting van de produktie als zodanig.

Getracht wordt om tot een overzicht te komen van de opvattingen in de literatuur hierover en om tot een beschouwing te komen die een uitspraak mogelijk maakt.

Hierbij wordt vooral gelet op de kwestie van de evenwichtsprijzen.

3.1 De afwijkingen van het evenwicht staan sterk onder invloed van de overheidspolitiek, die op zich zelf het gevolg is van andere factoren. Aangenomen wordt voorshands dat de bevolkingsdruk in de agrarische gebieden hierbij de belangrijkste is en dat overigens op de lange termijn afwijkingen van de evenwichtsprijs niet houdbaar zijn.

3.2 De kwestie van de ontwikkeling in de evenwichtsprijzen hangt vooral af van de structurele situatie van de markt.

De meest belangrijke eventuele structurele wijziging waarmede hier rekening moet worden gehouden is een wijziging in de internationale economische betrekkingen. Zoals bekend doet zich bij de landbouwprodukten een "waarde antinomie" voor: Ondanks de grote schaarste - vgl. het FAO-gezichtspunt - is er onvoldoende vraag in het internationale verkeer. Het gebrek aan koopkracht van de arme landen zoals zich dat thans voordoet schept in de internationale sfeer eenzelfde problematiek als in de dertiger jaren in de nationale sfeer. De aanzet voor structurele veranderingen in de nationale sfeer is reeds aanwezig.

Ten deze kan nauwelijks van zelfstandig onderzoek sprake zijn, echter wel van het formuleren van verantwoorde veronderstellingen op grond van literatuurstudie en theoretische bezinning.

Bijlage 1: Voorbeeld van een beschouwing per produkt; i.c. over de relatieve prijspositie van de Fabrieksaardappel.

De feitelijke inhoud moet thans nog gezien worden als min of meer hypothetisch. Het doel is om aan te geven welke procedure wordt voorgestaan. De toelichtende tabellen zijn dan ook niet opgenomen.

De Fabrieksaardappelteelt wordt in het algemeen gezien als marginaal ten opzichte van de aardappelteelt als zodanig. Praktisch is hiervan thans in Nederland weinig te bespeuren. De markt is stringent georganiseerd met een afname en een leveringsplicht en daardoor vrijgehouden van invloeden van de markt voor aardappelen als zodanig. De verwachting omtrent de prijs van de fabrieksaardappelen lijkt daarom vooral afhankelijk van:

1. de prijsontwikkeling van de aardappel in het algemeen
2. de vraag of de rigide structuur van de markt gehandhaafd kan worden.

ad 1. Voor elk van de landen van de E.E.G., met uitzondering van Italië wordt verwacht, dat de toeneming van de vraag - als resultante van de bevolkingsontwikkeling en de verandering van het verbruik per hoofd - kleiner zal zijn dan de exante toeneming van de produktie, gezien als de toeneming van de opbrengst per ha bij gegeven aantal ha, terwijl toeneming van de export niet te verwachten is.

Er is dus een aanpassing noodzakelijk om tot een expostgelijkheid te komen. Prijsdaling is onder deze omstandigheden een passende veronderstelling alhoewel het zeker niet onmogelijk is dat andere aanpassingsmiddelen zullen worden gekozen.

Aannemende dat de landbouwintegratie tot stand komt moet echter in eerste aanleg op een prijsstijging worden gerekend tot dichtbij de hoogste thans geldende prijs. In eerste aanleg is namelijk het produktie-overschot nihil; bij de weinig elastische vraag *) zoals die voor de aardappel bekend is, trekt de prijs op tot dichtbij het hoogste niveau.

*) Deze inelasticiteit geldt voor de consumptieaardappel. Thans worden echter in Duitsland belangrijke quanta als varkensvoer aangewend. De waarschijnlijk vrij hoog te stellen prijs voor voedergranen maakt dat ook de vraag naar aardappels voor veevoeder weinig elastisch zal zijn.

Bovenbedoelde relatieve prijsdaling zal wellicht op den duur terugvoeren tot het huidige Nederlandse niveau dat een min of meer gemiddelde positie inneemt. Er is dus geen reden om een belangrijke invloed van de aardappelprijs in het algemeen op de prijs van de Fabrieksaardappel te verwachten.

ad 2. De verwerking van de fabrieksaardappel tot aardappelzetmeel vindt vooral plaats in coöperatieve bedrijven, de marktstructuur is dus in handen van de boeren zelf en daardoor in principe vrij stabiel. Het zetmeel is echter vrijwel geheel bestemd om tot derivaten te worden verwerkt, tot derivaten waarvoor in principe ook zetmeel van andere oorsprong kan worden gebruikt. Deze derivatenproduktie is vrijwel geheel in particuliere industrie ondergebracht zodat men moet verwachten dat de bedoelde marktstructuur alleen gehandhaafd kan worden zolang dit mede in het belang is van de particuliere industrie. Dit belang is moeilijk te beoordelen, zeker voor de lange termijn. Beoordeling lijkt zelfs onmogelijk zolang niets bekend is over het door de E.E.G. te voeren beleid ten aanzien van maïs en andere zetmeelbronnen.

Wordt besloten tot een restrictief beleid dan zal dat stellig zo zijn dat de huidige marktstructuur en de huidige relatieve prijspositie min of meer gehandhaafd blijven, anders immers mist het beleid zijn doel *). Wordt echter afgezien van een adequate bescherming met het oog op de belangen van geassocieerde tropische gebieden of naar aanleiding van onderhandelingen met de Amerikanen, dan is een prijsniveau overeenkomstig dat van voederaardappelen te verwachten.

Waar in het onderzoek een prijs voor de Fabrieksaardappel moet worden gebruikt, lijkt het geboden twee alternatieven te introduceren, waarbij men ervan kan uitgaan dat tussenposities niet te verwachten zijn.

*) De Veenkoloniën zijn ook in E.E.G.-kader de belangrijkste belanghebbenden en derhalve doel van het eventuele beleid.

Bijlage 2

Gesteld is dat waarschijnlijk de relatieve prijzen van de produkten voor de landinrichting als zodanig weinig betekenis hebben. De gedachtengang is de volgende:

- a. Een nadere onderscheiding tussen de hakvruchten enerzijds en de granen anderzijds lijkt voor de landinrichting als zodanig niet relevant. Met andere woorden het is voor kwesties als kavelinrichting en wegtracering niet of nauwelijks van belang of aardappels danwel bieten zullen worden geteeld. Misschien is ook de verhouding granen/hakvruchten niet essentieel *).
- b. Behalve hakvruchten en granen komt voor dit gebied praktisch alleen de veeteelt in aanmerking. Met een algemene beschouwing lijkt aantoonbaar dat men in het komende decennium niet van de overheid mag verwachten dat subsidie wordt gegeven op het omzetten van akkerbouwgebieden in veeteeltgebieden **). De vraag naar de verhouding van hakvruchten en granen tot andere agrarische produkten wordt daardoor hier geëlimineerd.
- c. Afwisseling van hakvruchten en granen geeft belangrijke technische voordelen uit hoofde van de vruchtwisseling. Bij beperkte verandering in de prijsverhouding blijft dus de vruchtwisseling gehandhaafd. De vraag of ingrijpende prijsveranderingen te verwachten zijn is in een globale beschouwing te beantwoorden.
- d. Waarschijnlijk zal blijken dat de veranderingen in de prijzen van de produktiefactoren veel groter zijn en meer effect hebben dan de veranderingen in de prijsverhouding van de produkten. Met andere woorden de landinrichting zou vooral beheerst worden door de kapitaalintensiteit (i.c. de mechanisatiegraad).

Het onderzoek naar de afzetmarkt van de produkten hoeft dan nauwelijks te kwantificeren en zou geen nieuwe gezichtspunten gaan opleveren voor de landinrichting als zodanig. De aanbevelingen voor de landinrichting in de Veenkoloniën - waar het uiteindelijk om gaat - zouden daardoor aanmerkelijk steviger komen te staan; zouden niet berusten op - terecht - weinig vertrouwen wekkende uitspraken over de prijsverhoudingen in bijvoorbeeld 1980.

*) Hier blijkt de behoefte aan een onderzoek dat de gevolgen voor de ruilverkavelingsplannen van verschillen in bouwplan aangeeft.

**) In de E.E.G. ligt de positie van de veeteelt aanmerkelijk ongunstiger.